

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi/Research Article

GÜÇLÜ VE ZAYIF YÖNLERİYLE AVRUPA BİRLİĞİ'NİN KÜRESEL AKTÖR OLABİLME POTANSİYELİ

Veysel BABAHAÑOĞLU¹

Öz

Bütünleşme sürecinin ekonomik ve siyasi boyutunda önemli ilerlemeler kaydetmiş olan Avrupa Birliği (AB), Soğuk Savaş koşullarının olmadığı konjonktürde, bir yandan diğer aktörlerle farklı zeminlerde rekabet etmek, diğer yandan da hem coğrafyasında hem de coğrafyası dışında kendisini etkileyen krizler karşısında pozisyon almak zorundadır. Gelişmeler karşısında AB'nin sergilemiş olduğu tutum; sahip olduğu potansiyel, kurumsal eksiklikleri ve geleceği ile ilgili yeni tartışmalar ortaya çıkarmıştır. AB'nin küresel bir aktör olabilmesi; küresel düzeyde kararlar alarak uygulayabilmesi ve diğer büyük aktörleri aldığı kararlarla etkileyebilmesiyle mümkündür. Çalışmada bu bağlamda Avrupa Birliği'nin küresel bir aktör olabilmesi noktasında imkân ve olanakları ile güçlü ve zayıf yönleri ele alınarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Küresel Aktör, İmkân ve Olanaklar, Güçlü ve Zayıf Yönler

THE POSSIBILITY OF THE EUROPEAN UNION TO BECOME A GLOBAL ACTOR: STRENGTHS AND WEAKNESSES

Abstract

Under circumstances no more influenced by the Cold War conditions, the European Union (EU) which made significant progress in the economic and political aspects of its integration process does not only have to compete with other actors on different platforms, but is also obliged to take position against crises affecting it both in and out of its geographical region. The attitude exhibited by the EU toward these developments gave birth to new debates about its potential, institutional shortcomings and future. Becoming a global actor is possible for the EU by means of taking and implementing decisions at global level and affecting other prominent actors with these decisions. In this conjunction, the possibility and opportunities of the EU to become a global actor and its strengths and weaknesses were addressed and evaluated in the study.

Key Words: European Union, Global Actor, Possibility and Opportunities, Strengths and Weaknesses

¹ Öğr.Gör., Düzce Üniversitesi Akçakoca Meslek Yüksekokulu Hukuk Bölümü, veyselbabahanoglu@duzce.edu.tr, Orcid: 0000-0003-3734-7430

Bu Yayına Atıfta Bulunmak İçin/Cite as: Babahanoğlu, V. (2021). "Güçlü ve Zayıf Yönleriyle Avrupa Birliği'nin Küresel Aktör Olabilme Potansiyeli", Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11(2), 223-239

1. Giriş

Uluslararası sistemdeki değişimler, disiplinin genişlemesi, uluslararası aktörleri de gün geçtikçe çeşitlendirmektedir. Klasik uluslararası aktör olarak devletlerin yanı sıra yeni aktörler de sisteme ve literatüre dâhil olmaktadır. Bu aktörlerden birisi olan uluslararası örgütler de daha güçlü hale dönüşmüştür. Zaman, ekonomik ve politik anlamda uluslararası örgütleri devletlerle beraber bazen de devletlere rağmen daha görünür ve güçlü bir aktör haline getirmiştir. Bu tartışmalar ve dönüşüm Avrupa Birliği (AB) için de geçerlidir.

AB, ekonomik anlamda dünyanın en güçlü aktörlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Hatta zaman zaman ekonomik dev olarak nitelendirilmektedir. Batı dünyasının en önemli temsilcilerinden biri olan AB, sadece ekonomik değil aynı zamanda sosyal, siyasal yönleriyle de uluslararası politikanın başat aktörlerinden biri haline gelmiştir. AB, güçlü ekonomisi yanında bütün dünyaya demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü gibi ideal değerleri de belli ölçekte ihraç edebilme başarısını göstermiştir. AB bu bağlamda günümüz uluslararası politikasında en önemli aktörlerden birisi olarak kabul edilmektedir. Tarihsel geçmişi, sahip olduğu imkânlar ve gelecek perspektifi AB'yi küresel rekabetin güçlü aktörlerinden biri yapmıştır. AB kuruluşundan itibaren güçlenen bir aktör olmuştur. Öncelikle ekonomik amaçlarla kurulmuş olsa da süreç içerisinde sosyal ve siyasal mahiyet kazanan ve artık askeri boyutun da eklenmesinin gerekliliği tartışılan, konuşulan bir örgüte dönüşmüştür.

Uluslararası aktörlerin küresel bir aktör olabilmesi için küresel düzeyde etkili olabilmesi, aynı düzlemde kararlar alabilmesi, aldığı kararları uygulayabilmesi, diğer büyük aktörleri aldığı kararlara tabi olmaya ikna edebilmesiyle mümkündür. Bu bağlamda olmak üzere AB'nin ekonomik ve idealist değerler özelinde küresel aktör olabilme kapasitesine ve gücüne sahipken; ortak güvenlik politikaları söz konusu olduğunda zayıf bir siyasal entegrasyon görünümüne sahip olması, bir birlik olmasına rağmen potansiyelinin altında eksik kapasitesiyle hareket ediyor olduğu değerlendirmeleri nedeniyle küresel düzeyde ne derece etkili bir aktör olabildiği tartışılmaktadır.

Uluslararası / uluslararası örgütlerin aktör olarak tanımlanması tartışmaları, aynı zamanda etkili bir aktör olmalarının koşullarını yani güç vasıflarını da içermektedir. Bu çerçevede çalışma kapsamında öncelikle küresel aktör sorunsalı teorik açıdan incelenmekte daha sonra ise AB'nin güçlü ve zayıf yönleriyle küresel aktör olabilme potansiyeli sorgulanmaktadır. Anılan amaca ulaşmak için Birliğin politikaları, ekonomik, sosyal ve siyasal durumları diğer aktörlerle mukayeseli olarak incelenmektedir. Bunun yanı sıra etkili bir aktör olabilmenin küresel ve bölgesel sınavları olarak değerlendirilebilecek konularda AB'nin ekonomik, siyasi ve askeri gücü ile birliği etkileyen diğer aktörler arası kriz ve çatışmalara karşı nasıl yaklaştığı, ortak etkili bir tutum belirleyip belirleyemediği analiz edilecektir.

2. Küresel Aktör Sorunsalı

Uluslararası ilişkilerin pratiğinde varlık bulan unsurların tanımlanması, konumlandırılması, tasnif edilmesi, önem derecesi atfedilmesi uluslararası ilişkiler disiplininin temel çalışma alanları arasında yer almaktadır. AB'nin bir aktör olarak tanımlanıp tanımlanamayacağından ya da etkin bir aktör olup olmadığının analizinden önce aktör kavramının kapsamının disiplinde nasıl şekillendiğine göz atmak gerekmektedir. Bu noktadan hareketle, AB gibi örgütlerin tümüne disiplinin nasıl yaklaştığı, hangi kavram altında tasnif ettiği ve nerede konumlandığını gösterecek, bu ise konunun çerçevesini betimleyecek ve daha anlaşılır olmasını sağlayacaktır.

Bilgi, insan, para ve nesnenin sınırları kolayca geçebiliyor olması, küresel etkileşim olarak nitelendirilmektedir. Bu etkileşim devletlerarası ilişkileri de etkilemiştir. Bazı etkileşimler doğrudan devletler tarafından başlatılmakta ve geleneksel diplomasi araçları ile güçlü şekilde sürdürülmektedir. Bazı organizasyonların yapısında her ne kadar devletler bulunuyor olsa da sadece

devletlerden teşekkül etmemekle birlikte devlet merkezli de olmamaktadır (Nye ve Keohane, 1971:332).

Aktör kavramı, uluslararası ilişkiler alanına ilişkin önemli konulardan biri olarak kabul edilmektedir. Literatürde yer alan tanımlamalar incelendiğinde uluslararası ilişkilerde aktörlerin başlıca iki özelliği ön plana çıkmaktadır. Bu özelliklerde ilki aktörlerin “az ya da çok bağımsız” olmaları anlamında nispi olarak otonom olmaktır. İkinci temel özellik ise uluslararası sistemde diğer aktörler üzerinde güç mücadelesi içerisine girebilecek kapasiteye ve etkiye sahip olma şeklinde sıralanmaktadır. Günümüz dünyasında uluslararası ilişkilerde temel aktör olarak devlet kabul görmeye beraber, devlet dışı aktörlerinde var olduğu unutulmamalıdır. Bazen kişiler, bazen de çeşitli grup ya da kuruluşlar aktör olarak uluslararası ilişkilerde rol alabilmektedir (Sönmezoğlu, 2005:17-21).

Uluslararası ilişkilerin temel aktörü olarak kabul edilen devletler 1980'lere kadar ekonomik ve siyasi açıdan ulusal çıkarlarını tanımlarken “egemenlik” kavramı üzerinde yoğunlaşmışlardır. Sonraki süreçlerde ise devletler, egemenlik kavramından çok karşılıklı bağımlılıkları ön plana çıkarmakta, birbirlerine olan ihtiyaçları önemli düzeyde artış göstermiştir. Özellikle ekonomik alanda ortaya çıkan bu bağımlılık, devletlerin, uluslararası sistemi etkileme güçleri ne olursa olsun tek başlarına hareket edemeyeceklerini göstermektedir. Bir başka ifadeyle yaşanan bu değişim neticesinde kendilerini dünyanın geri kalanından soyutlayamamakta ve süre gelen ulus devlet kavramında değişimlere sebep olmaktadır. Yaşanan bu değişim süreci, uluslararası ilişkilerin aktörlerini iş birliği yapmaya zorlamakta ve entegrasyona sevk etmektedir. Ayrıca, devletler dış politika stratejilerini ortaya çıkan bu yeni dinamiklere göre biçimlendirmek durumunda kalmaktadır (Gürkaynak ve Yalçın, 2009:74).

Uluslararası sistemin temelinde devletler yer almaktadır. Uluslararası sistemin temel aktörü olarak kabul gören devlet, uluslararası ilişkiler analizlerinin odağında yer almaktadır. Devlet savaşa karar verme, uluslararası ticareti şekillendirme, gümrük vergilerini belirleme ve uluslararası anlaşmalara taraf olma gibi uluslararası sistem içerisinde birçok faaliyeti icra edebilme kabiliyetine sahiptir. Bir başka ifadeyle uluslararası ilişkilerde devletlerin belirleyici pozisyonları söz konusudur. Kimi teorisyenler tarafından bazı devlet-dışı aktörlerin varlığı savunularak onlara öncelik verilse de devlet sahip olduğu bütün nitelikler itibarıyla, uluslararası ilişkilerin ana akım yaklaşımları olan klasik liberal ve realist yaklaşımlar açısından temel ilgi alanı olarak aktör olgusuyla özdeşleşmiştir (Doğan, 2012:84).

Uluslararası ilişkilerde realist düşünürler, özellikle de neo-realistler devlete odaklanmakta ve devleti en güçlü aktör olarak nitelendirmektedirler. Neo liberal düşünürler de devleti en önemli aktör olarak kabul etmektedirler. Keohane ve Nye gibi transnasyonalist düşünürler ise devlet dışında farklı aktörlere de odaklanmaktadır (Weenink, 2001:79). İkinci Dünya Savaşı döneminden sonra her alanda yaşanan değişimle birlikte, uluslararası sistemin yapısında da bir dönüşüm olmuştur. Çok sayıda uluslararası örgütün kurulması bu yeni dönemin önemli özelliklerinden birisidir. Devlet dışı aktörlerin sayısının artmasının hem uluslararası ilişkilerde devlet merkezilik olgusuna bir meydan okuma olduğu hem de devletlerarası ilişkileri daha karmaşıktığı yönündeki değerlendirmeleri ortaya çıkarmıştır. Sayıları artan devlet dışı aktörler iki ana başlık altında tasnif edilmektedir. Devletlerarası Organizasyonlar (IGO'lar) ile Uluslararası Devlet Dışı Organizasyonlar (NGO'lar) kavramları altında kategorileştirilen bu aktörler giderek uluslararası ilişkiler çalışmalarının da odağında yer almaya başlamıştır (Ataman, 2003:42-43). Öyle ki geçtiğimiz on yıllar, küresel yönetişime katılan NGO'lar ile karakterize edilmektedir. Bununla birlikte, bu büyümeye rağmen, çok az sayıda NGO, olağandışı bir süre boyunca küresel varlığını koruyabilmiştir (Hanegraaff ve diğ., 2020:287).

Klasik realistler, IGO'ları önemsiz ve etkisiz olarak görürler. IGO'ların uluslararası sorunlara çözüm potansiyeli taşıma ihtimaline de küçümseyici yaklaşırlar. Hatta Milletler Cemiyeti düşüncesinin başarılı olmasını bir ütopya olarak değerlendiren çalışmalar da bulunmaktadır. Neo-realistler ise klasik realistlere göre IGO'larla daha az ilgilenmişlerdir. Waltz'ın Theory of International Politics eserinde IGO'lar hakkında esasen çok bir şey söylememesi bu anlamda dikkat çekicidir (Oestreich, 2011:163). Waltz'a göre AB'nin kaydedilen sınırlı ilerlemesi kendisinden daha ziyade uluslararası yapıdaki değişimle ilişkili bir durumdur. Batı Avrupa'daki devletlerin kendi aralarında güvenlik sorunlarının ortadan kaldırılmış olmasının, bu devletlerin arasındaki çıkar çatışmalarını da sona erdirdiği anlamına gelmediğini, çatışmanın muhtevasını değiştirdiğini ileri sürmektedir (Waltz, 2015:90).

Liberal gelenek uluslararası örgütlere özerk bir aktörlük konumu vermektedir. Liberallerin bu yaklaşımları, uluslararası örgütleri büyük devletlerin çıkarları için bir araç olarak gören realistlerin kuşkuculuğundan farklılık taşımaktadır (Ataman ve Öztürk, 2016:104). Liberal düşünürlerin Kant'ın Ebedi Barış adlı eserinden aldıkları ilham ile IGO'ların hem gerekliliğine hem de başarılı olacağına inançları tamdır. Konstruktivistlerin yaklaşımları ise daha farklıdır. Konstruktivistlerin ilklerinden Wendt ve Haas, anarşi ortamını yatıştırabilecek ve devletlerin iş birliğini kanalize edebilecek olan kurumlar olarak kabulleri çerçevesinde IGO'lara odaklanırlar. Sonraki konstruktivistler ise bu organizasyonların devletlerin davranışlarını biçimlendirebilme yeteneklerini incelerler. Bu incelemeyi yaparken onların açık güç unsuru üzerinden değil sosyal etkileşim ağlarındaki rolleri ile ilgilenmektedirler. AB ve benzer diğer organizasyonlara da bakışları bu çerçevede olmaktadır. AB'nin giderek, devletlerin maddi çıkar tanımlamalarının yanı sıra devlet kimlikleri ile 'national' ve 'foreign' tanımlamalarını da değiştirebilen bir yapıya dönüştüğünü değerlendirmektedirler. Konstruktivistlerin, liberalist ve realistlerden ayrıldıkları en önemli noktalardan birisi de IGO'ların iç bürokratik ve hiyerarşik örgüt yapılarının çıktı oluşturan bir güç unsuru olduğuna dikkat çekmeleridir. Hem konstruktivist hem de liberal yaklaşımın her ikisinin de IGO'ları daha barış dolu bir dünya için gerekli ve bir güç unsuru olarak görüyor olmaları da önemli bir ayrıntıdır (Oestreich, 2011:165-170).

Liberalizm geleneğinden gelen idealizm, neoliberalizm, fonksiyonalizm, transnasyonalizm gibi yaklaşımların, devletin aktörlüğünü ikincil plana indirmediğini, devletin aktörlüğünün 'yanı sıra' diğer organizasyonların aktörlüğünü kabul ettikleri, buna bağlı olarak aslında bu teorilerin de devlet merkezli konumlarını sürdürdükleri ifade edilmektedir (Şeker, 2012:29). Ancak bu konuda farklı değerlendirmeler de bulunmaktadır. Hatta uluslararası ilişkilerdeki üçüncü tartışmanın devlet merkezli realistler ile transnasyonalistler arasında gerçekleştiği de bir diğer husus olarak söz konusu edilmektedir (Smith, 1997:14'den akt. Kaya, 2008:87). Bu tartışma aslında uluslararası ilişkilerdeki hâkim teorilerin geçerliliğinin sorgulanması ve alternatif bakış açılarına da alan açılması ile doğrudan ilişkilidir (Kaya, 2008:87).

Devlet dışı aktörler olarak uluslararası organizasyonlar (IO'lar) da artık günümüz küresel sisteminin bir parçasıdır ve bu organizasyonların bir çeşidini de IGO'lar oluşturmaktadır. IGO'lar üyelerine ve amaçlarına göre muhtelif şekilde sınıflandırılabilir. BM gibi küresel politik amaçlarla kurulan ve geniş üyelik imkânı bulunan örgütlerin yanı sıra Amerika Devletleri Örgütü (OAS), Afrika Birliği (OAU) gibi üyeliğin sınırlı olduğu bölgesel IGO'lar yapıları da söz konusudur. Hatta günümüzde IGO'ların %70'ini bölgesel organizasyonlar oluşturmaktadır. G-8 gibi bölgesel temele dayanmayan ekonomi ve gelişmişlik gibi endekslere istinaden kurulan ama yine de üyeliğin sınırlı olduğu örgütler de bulunmaktadır. Commonwealth ise bölgesel bir birliklilik olmayıp üyeleri farklı coğrafyalara yayılmış olan İngiliz Krallığının resmi kolonyal ülkeleri olarak sınırlılık taşıyan özellikle bir organizasyon olarak uluslararası yapıda yerini almıştır (Russett ve diğ., 2010:67).

Dünya Meteoroloji Organizasyonu (1973), Uluslararası Telekomünikasyon Birliği (1865) vb. gibi belirli görevleri yerine getirmek üzere kurulan, kurumsallık ve iş birliği içerisinde yönetilmekte başarılı olan oldukça eski örgütler de bulunmaktadır. Kollektif karar alma ve uygulama söz konusu olduğunda elbette ki AB bir başarı kıstası olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak birtakım nedenlerle pek çok bölgesel örgütün bazen başarısız oldukları çoğu zaman da etkisiz oldukları görülmektedir. Başarıya ulaşmalarına etki eden faktörler oldukça karmaşıktır. İki veya üç devletin bir araya gelerek kendi aralarında anlaşma imzalamaları yeterli olmamaktadır. Artık bölgesel yakınlığın etkin bir örgüt olmada yeterli olmadığı da altı çizilmektedir. Ekonomik büyüme, benzer politik sistemler, halkın desteği ve liderlerin isteği, ülkelerin iç istikrarları, kültürel homojenlik tarihsel benzer tecrübeler vb. gibi pek çok unsur başarıyı birlikte belirlemektedir. Birkaç unsurun azalması başarı şansını azaltmaktadır. Bütün koşullar sağlansa dahi başarılı bütünleşmenin garantisi teşkil etmemektedir. Ancak her şeye rağmen devletlerin sorun çözmedeki başarısızlıkları ve devletlere olan güvensizlik, IGO'ların yaygınlaşması, günümüzde IGO'ların birincil aktör olup olamayacaklarına ilişkin tartışmaların seviyesini yükseltmiştir. Bunun yanı sıra Auguste Comte'un bütün organizasyonların insanların sorunlarını çözmek için teşekkül ettirildiği, başaramazlarsa gözden kaybolacakları iddiasından hareketle, IGO'ların sorunlar karşısında etkin olamaması durumunda Comte'un belirttiği akıbeta uğrayabilecekleri de iddia edilmektedir (Kegley, 2009:186-187).

3. Küresel Dünyada AB ve Büyük Aktörler

Günümüzde uluslararası ekonomik sistemin temelinde iki eğilimin hâkimiyeti görülmektedir. Eğilimlerin ilki uluslararası ticaret, hizmetler ve sermaye ile bilginin sınırları ortadan kaldırarak serbestçe dolaşması durumudur. İkinci temel eğilim ise ticaret bloklarıyla başlayan bölgesel bütünleşme projeleridir. *Sui generis* bir bütünleşme hareketi olarak AB, Avrupa ülkelerinin teknolojik ve ekonomik kaynaklarını küresel bir güç olarak nitelendirilen ABD ve Asya ülkelerinin ekonomik rekabeti karşısında bir araya toplamakta ve çıkar dengelerine göre kurulmuş bir blok inşa etmektedir. Böylece AB, sahip olduğu ekonomik üstünlüğünü kullanarak siyasi anlamda savunma mekanizmaları geliştirmektedir. Bu yönüyle; bütünleşme hareketleri arasında muazzam bir örnek olan AB birçok noktada farklılıklar sergilemektedir. Farklı milletlerin birlikte güven ve huzur içinde yaşama olanaklarına sahip olmaları, ulusal ve uluslararası çıkarların uyumlaştırılabilirdiği bir bütünleşme hareketi olarak AB açısından kimlik tabanlı ve siyasi anayasallaşmaya dair tartışmalar söz konusu olsa da büyük oranda başarılı olunmuştur (Güler, 2011:47-52).

20. yüzyılın sonu uluslararası sistemde yapısal değişimlerin yaşandığı bir dönemdir. Aynı zamanda bu dönem uluslararası ilişkilerde rol alan aktörlerin yapısında da ciddi değişimlerin yaşandığı sürecin başlangıcını oluşturmaktadır. Bu dönem ile birlikte uluslararası ilişkilerin temel aktörü olarak ulus devletin tek başına bir aktör olmadığı, ulus devletlerin yanı sıra uluslararası örgütler, çok uluslu şirketler, bölgesel oluşumlar gibi farklı yapıdaki ve güçteki görece yeni aktörlerin de uluslararası politikaya nüfuz edebileceği ve etkileyebileceği gerçeği gün yüzüne çıkmıştır. Ancak burada temel problem, bu yeni aktörlerin uluslararası politikada ulus devletler gibi etkin, tutarlı, inandırıcı ve güvenilir politikalar izleyebilecek mi, eğer izleyebilirse bunu hangi araçlarla ve hangi ölçüde gerçekleştirebileceklerinin net olarak bilinmemesidir. Bu nedenle uluslararası ilişkiler teorisyenleri son zamanlarda bu yeni aktörler üzerine yoğunlaşarak onların uluslararası sistemdeki konumunu ve etkinliğini belirlemeye çalışmaktadırlar. Bu bağlamda ortaya çıkan yeni aktörler içerisinde en fazla dikkatleri celb eden bir örgütsel yapı olarak AB'nin uluslararası politikada etkili bir aktör olup olmadığı sorusuna yönelik son yıllarda yoğun bir akademik tartışma yaşanmaktadır (Uğur, 2018:71).

Devletlerin bir takım egemenlik hakları ile yetkilerini devrettikleri örgütsel yapılar ulusüstü aktörler olarak tanımlanmaktadır. Günümüzde AB bu aktörler içerisinde en gelişmiş olanıdır. AB,

hem siyasal egemenliğin bir üst yapıya devri noktasında hem de ekonomik ve sosyo-kültürel entegrasyon açısından *sui generis* bir yapıya sahiptir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında komünizmin yayılma tehdidi ortaya çıkmış ve aynı zamanda savaşa katılan ekonomiler bitme noktasına gelmiştir. Yaşanan bu siyasal ve ekonomik sorunlar ancak kronik siyasi sorunlar bir kenara bırakılarak yapılacak olan iş birliği ile çözülebilir fikri Avrupa'nın bütünleşme sürecini başlatmıştır. 1957 Roma anlaşması kapsamında kurucu altı ülke ile başlayan süreç bugün 27 üyeli, 400 milyonu aşan nüfusu ile uluslararası sistemin önemli ve etkili aktörlerinden biri olan birliği ortaya çıkarmıştır. Böylece AB, savunduğu temel insan hakları, demokratikleşme, özgürlük, hukukun üstünlüğü gibi siyasal değerlerden ekonomik ve teknolojik gelişmişliğine varıncaya kadar, ortak dış ve güvenlik politikasından genişleme ve komşuluk politikasına kadar birçok alanda uluslararası politikanın başat aktörü olarak rol almaktadır (Gül, 2017:349).

Avrupa, İkinci Dünya Savaşı'nda gerek ekonomik açıdan gerekse de siyasal açıdan büyük yaralar almıştır. Bu nedenle AB uluslararası sistemde ABD ve Sovyetler Birliği'nin yanında ikincil bir konumla yetinmek zorunda kalmıştır. Avrupa devletlerinin ulaşmayı hedefledikleri askeri ve siyasal güç ekonomik güç ile doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle Avrupa devletleri yara alan ekonomilerini derhal işler hale getirmek ve uluslararası sistemde yeniden etkin olmak için güçlerini birleştirmek zorundaydılar. AB'nin temelleri bu zorunluluk kapsamında atılmıştır. Bugün gelinen nokta itibarıyla AB üyesi ülkeler ekonomik açıdan güçlerini tekrar kazansa da siyasal anlamda hâlâ hedefledikleri seviyeye ulaşamamışlardır. Çünkü AB'nin tam bir entegrasyonu hedefleyerek uluslararası sistemde hegemonik güç olabilmesi, siyasal birliğin gerçekleşmesi ile mümkün olabilecektir. Bunu gerçekleştirmenin yolu ise her ülkenin egemenlik yetkilerinin tek elde toplanmasıdır. Bir başka ifade ile ortak dış ve güvenlik politikası belirleyerek uygulamaya konulması gerekmektedir (Gürkaynak, 2011:808).

ABD, bir aktör olarak dünya sahnesine Birinci Dünya Savaşı'nda girmiştir. Ancak etkili bir aktör olarak çeşitli roller üstlenmesi, İkinci Dünya Savaşı ve sonrası dönemlerde gerçekleşmiştir (Akbaş, 2011a:2). İkinci Dünya Savaşı bittiğinde dünyada iki binden fazla askeri üsse sahip olan ABD, devam eden dönemde bu üslerin bir kısmını kapatsa da temel üs ağlarını devam ettirmiştir. ABD'nin böylesine büyük ve geniş bir askeri üs ağına sahip olmasının temelde iki nedeni vardır. İlki ABD'nin çıkarlarının İkinci Dünya Savaşı öncesinde küresel boyuta ulaşmış olmasıdır. İkinci ise başta İngiltere olmak üzere müttefiklerinin savaşta büyük yıkım yaşamaları nedeniyle ABD'nin küresel sahneye çıkma zorunluluğunun hâsıl olmasıdır (Bölme, 2012:52).

Soğuk Savaş sonrası dönemde SSCB'nin dağılmasını fırsata çeviren ABD, iki kutuplu dünya düzeninden tek kutuplu dünya düzenine geçişi kendi çıkarları için bir avantaj olarak görüp bu doğrultuda çeşitli politikalar ortaya koymuştur. ABD, 1997'de "Yeni Amerikan Yüzyılı" projesini hayata geçirerek uluslararası olaylara doğrudan doğruya müdahale etme hakkını kendinde görmüştür. ABD, uluslararası politikaları belirlerken 11 Eylül terör olaylarının da etkisiyle güvenlik ve güç eksenli bir anlayışı inşa etmiştir (Akbaş, 2011b:8). SSCB'nin kontrolü altında bulunan bölgelerde Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte önemli bir güç boşluğu yaşanmıştır. Soğuk Savaş'ın galibi ABD, küresel ölçekte hegemonyasını kabul ettirebilecek bir pozisyonda olmakla birlikte bu hegemonyanın sürdürülebilirliği konusunda birtakım şüpheler söz konusudur. AB'nin tam entegrasyonun sağlanabilmesi için atmış olduğu ortak savunma, para ve dış politika oluşturma adımları, Rusya ve Çin'in "çok kutuplu dünya"yı ilan ettiklerine dair açıklamaları, ABD'nin küresel ölçekte hegemonyasının sürdürülebilirliğine yönelik şüphelerden bazılarıdır (Çiftçi, 2009:204).

Yenidünya düzeninin önemli özelliklerinden biri de günümüz dünyasında yaşanan bütünleşme çabalarının hız kazanmasıdır. Özellikle küreselleşmeye karşı koymak adına ortaya konulan ekonomik bütünleşmeler günümüzde daha çok ön plana çıkmaktadır. Bu tür bütünleşmelere en güzel örnekler içerisinde şüphesiz Avrasya Birliği, BDT, KGAÖ, SİÖ ve BRICS sayılabilir. Rusya, Avrasya Birliği ile bölgesel güç merkezi olmayı hedeflerken aynı zamanda

BRICS kapsamında yeni stratejiler geliştirerek uluslararası sistemde önemli bir güç ve küresel aktör olma yolundaki aşamaları birer birer tamamlamaktadır. Rusya, AB gibi bütünleşme süreci başlatmak istemektedir (Halidov, 2015:332). SSCB sonrası dönemde Rusya öncülüğünde başlatılan bütünleşme hareketleri hem Rusya'nın gücünün kurumsallaşmasının hem de bölgesel birlikteliğin sağlanmasının aracı olarak kullanılmaktadır. Bu kapsamda atılan adımlardan biri de 2015 yılında Avrasya Ekonomik Birliği'dir. Böylece Rusya uluslararası sistemde etkili bir oyuncu olabilmek için bölgesel konumunu konsolide etme ihtiyacına bu tür çözümler geliştirmektedir (Alım ve Aksu, 2019:1).

İkinci Dünya Savaşı neticesinde Almanya ve Japonya'nın başını çektiği ittifak yenilgiye uğramıştır. Savaşından ardından Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri askeri birlik ve dostluk anlaşması olarak Varşova Paktını imzaladılar. Bu yenilgi ile ortaya çıkan Sovyet tehdidine karşı ortak bir savunma örgütü olarak kurulan NATO ile Varşova Paktları arasında Soğuk Savaş dönemi başlamıştır. İki kutuplu dünya sistemi sosyalizmin yenilgisi, Sovyetlerin dağılması ve ABD'nin zaferi ile birlikte son bulmuştur. Soğuk Savaş sonra ABD hegemonik bir güç olarak uluslararası politikaya şekillendiren küresel bir güç olmuştur. Bunun yanı sıra Çin Soğuk Savaş sırasında iki pakt arasında jeostratejik konumunu kullanmayı iyi derecede başarabilmiştir. Soğuk Savaş sonrası bölgede oluşan güç boşluğunu iyi değerlendiren Çin izlediği politikalarla 2009'da dünyanın en büyük ikinci ekonomik gücü konumuna ulaşmıştır. Böylelikle küresel sistemde siyasal, askeri ve ekonomik anlamda önemli bir aktör olarak ortaya çıkan Çin, Batılı güçlere rakip olmuş yeni bir potansiyel dünya gücü olarak gösterilmeye başlamıştır (Güneş, 2009:175-176).

Çin, geçen yüzyılda her ne kadar bir düşüş yaşasa da her dönem bir cazibe merkezi olmayı sürdürebilmiştir. 1970'li yıllarda dibe vuran Çin ekonomisi, yaşadığı çöküşün ardından 2000'li yıllar ile birlikte tekrar yükselişe geçmiş bulunmaktadır. Şüphesiz bu çöküş sürecinden çıkmasındaki en önemli faktörlerden biri de düşmanın silahıyla silahlanmasıdır. Bir başka ifadeyle Çin, düşman olarak kabul ettiği kapitalist düzene entegre olma yoluna giderek yeni bir süreci başlatmıştır. Bu süreç içerisinde Çin, kapitalist sistemin ihmal ettiği Üçüncü Dünya ülkelerine doğru genişleme ve bu ülkelere yatırım yapma yolunu tercih etmiştir. Bu yolu seçmesinin altında yatan en önemli faktörlerden biri ekonomik kalkınmasını gerçekleştirirken dikkatleri üzerinde toplamamak ve uluslararası sistem açısından bir tehdit olarak algılanmama amacı yer almaktadır. Bu yolla Çin hem ekonomik anlamda kalkınmış hem de kendisine yeni faaliyet alanları oluşturmuştur (Deniz, 2014:68). Sonuç olarak Çin, bugünün uluslararası sisteminde önemli bir aktör pozisyonuna ulaşmış bulunmaktadır. Şüphesiz Çin'in bu duruma gelmesinde toprak ve nüfus büyüklüğü, sahip olduğu doğal kaynakları, modernleşen ordu ile yükselen askeri gücü, revizyonist politikalar ile uygulamış olduğu kendine has ekonomik modeli ve BM Güvenlik Konseyi'ndeki veto yetkisi küresel siyaseti şekillendirme gücüne sahip olmasında önemli faktörlerdir.

SSCB'nin çöküşüyle birlikte ABD düşmansız kalmıştır. Ayrıca ABD, yaşadığı ekonomik sorunlar ve iç politikadaki problemler nedeniyle Asya ve Avrupa'daki askeri ve siyasal gücünü geri çekerek iç politikaya odaklanmak zorunda kalmıştır. Bu durum bölgesel güç boşluklarının oluşmasına neden olmuştur. Oluşan bu güç boşluklarını çıkarları doğrultusunda değerlendiren Çin, İran, Hindistan, Rusya gibi ülkeler bölgesel bir güç olarak uluslararası politikaları şekillendiren aktör konumuna gelmenin yanı sıra ekonomik ve siyasal ilişkilerini derinleştirmektedirler. Aynı zamanda Japonya, Çin ve AB ülkeleri artan enerji ihtiyaçlarını karşılamak maksadıyla Rusya, İran, Irak gibi bölgedeki enerji kaynaklarına yüksek oranda sahiplik eden ülkelerle olan ilişkilerini geliştirmeyi tercih etmişlerdir. Tüm bu gelişmeler ABD'yi 1990'lı yılların sonuna kadar kısmen de olsa küresel politikada izole etmiştir (Güneş, 2009:178).

Çin ekonomisinin gelişmesinin yanı sıra artan oranda askeri harcamalar gerçekleştirmekte, askeri teknolojisini geliştirmektedir. Böylece Çin bölgesel bir güç olmanın ötesinde küresel bir güç olma yolunda hızla ilerlemektedir. Çin'in ŞİO'da çeşitli inisiyatifler alması bu durumu destekleyici

niteliktedir. Rusya, Çin'i askeri anlamda bir tehdit olarak görmemekte, buna mukabil asıl tehdit olarak NATO ve ABD'yi görmektedir. Çin ve ABD kaçınılmaz bir şekilde Orta Asya'da bazı ülkeler üzerinden çakışan çıkarları doğrultusunda karşı karşıya gelebilme potansiyeline her zaman sahiptirler. Bu durumla birlikte Çin'in, Orta Asya ülkelerinden bazılarında birinci dereceden komşu oluşu ABD, Çin ve Rusya'nın devamlı birbirlerini kollamakta olduğunu ortaya koymaktadır (Turan, 2008:864).

4. AB'nin Küresel Aktör Olabilme Potansiyeli: Güçlü ve Zayıf Yönleri

Avrupa ülkeleri, 20. yüzyılda yaşanan I. ve II. Dünya Savaşlarından derin yaralar alarak çıkmıştır. Yaşanan bu savaşların ardından dibe vuran sosyo-ekonomik yapısını yeniden inşa etme yollarını aramaya başlayan Avrupa ülkeleri önce kendi içinde Avrupa Kömür Çelik Teşkilatı (AKÇT)'ni kurmuş, daha sonraları ise bu bütünleşme hareketi Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET), Avrupa Topluluğu (AT) olarak devam etmiştir. Günümüzde AB olarak anılan bu bütünleşme hareketi öncelikle kendi içerisinde ve bölgesinde varlığını güçlenerek devam ettirmeye çabalarken aynı zamanda bölgesel bir güç olma konumunu devam ettirmek için küresel sorunlara kayıtsız kalmamaktadır (Yılmaz ve Uğurlu, 2013:81-83).

İkinci Dünya Savaşı'nın meydana getirmiş olduğu büyük tahribatın akabinde "Bir Daha Asla!" sloganıyla hareket eden AB, barış ve istikrarı gerçekleştirme görevini üstlenmiştir. Birlik anılan görevi yerine getirebilmek için çeşitli politika araçlarını kullanmış ve kullanmaya da devam etmektedir. Böylece *sui generis* bir örgüt olarak AB, yüzyıllardır savaş ve çatışma alanı olan bir kıtada barış ve istikrarı sağlayabilmiştir. AB, sahip olduğu maddi olanaklar, üstün refah düzeyi, teknolojik ve bilimsel gelişmeler noktasında ileri bir seviyede olduğu gibi demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi alanlarda da önemli ölçüde mesafe almıştır. Bu yönüyle AB, savunduğu evrensel değerler ve uygulanmasını istediği normlarla normal belirlenme gücüne sahiptir. Birlik zaman zaman uyum çabalarına hız kazandırmak ya da yön vermek için çeşitli yardımlar gerçekleştirmektedir. Aynı zamanda birliğin savunduğu genel ilkelere ve kurallara uyum sağlayamayan ülkelere çeşitli yaptırımlar uygulayabilme ihtimali söz konusudur. Tüm bu durumlar göz önüne alındığında dünyanın diğer bölgeleri ile karşılaştırıldığında Avrupa Kıtası'nın barış ve istikrarı sağlamada istisna olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda AB, büyük bir çekiciliğe ve prestije sahiptir (Akdağ ve Ekici, 2017:34; Gökalp Kutlu ve Yeniceler, 2018:1608).

AB küresel rolünü, belirli değer ve normları uluslararası topluma kazandırma üzerine inşa etmektedir (Terzi, 2014:547). Paylaşılan değer ve normlar sayesinde AB izlediği dış politikada belirli bir düzeyde hareket serbestisi kazanmaktadır. Ancak bu serbestinin AB'nin dış politikada daha aktif bir rol alabilmesi açısından ne kadar gerekli olduğu sorunsal tartışmalı bir durumdur. Nihayetinde AB üyesi ülkeler, kendi aralarında ortak normatif değerleri taşıyalar da birtakım çıkarlar noktasında tutarlı ve etkin hareket edememektedir. Dolayısıyla AB'nin Soğuk Savaş sonrasında uluslararası sistemde bir aktör olarak kapasitesini ve etkinliğini artırmış olsa da aktörlüğünün kavramsallaştırılması için temsil ettiği güç yeterli değildir. Bu nedenle AB'nin küresel rolünün belirlenebilmesi için temsil ettiği güçle birlikte uluslararası politikadaki kapasitesi ve kabiliyetinin hangi bileşenlerden oluştuğunun da biliniyor olması gerekmektedir (Uğur, 2018:72).

AB, diğer küresel aktörler ile kıyaslandığında sahip olduğu yumuşak güç unsurlarını daha etkin kullanmakta ve böylece kendi değerlerini evrensel değerler olarak kabul ettirmede daha avantajlı hale gelmektedir. AB izlediği genişleme politikalarıyla bilhassa yakın çevresini savunduğu evrensel değerler, normlar ve ilkeler kapsamında yönlendirebilme ve şekillendirebilme kabiliyetine sahiptir. Bu noktada kendisi dışında herhangi bir aktör tarafından gerçekleştirilecek benzer politikalar AB tarafından en basitinden bir tür rejim ihracı ya da yayılmacılık olarak kabul edilecektir. Bu yönüyle ülkeler bu tarz politikalara ve uygulamalara tepki göstererek gönüllü bir

biçimde AB'nin savunduğu evrensel değerleri ve normları benimsemektedirler (Akdağ ve Ekici, 2017:59).

AB, bir aktör olarak 1990'lı yıllardan itibaren uluslararası güvenlik ortamında gelişim gösterme çabası içerisinde. Bu düzeyde AB'nin izlediği güvenlik, savunma ve dış politikadaki etkinliği, gücü ve rolü bir kimlik tanımlaması üzerinden yapılmaktadır. Sivil, askeri ve normatif güç kapsamında AB için yapılan rol kavramsallaştırmaları ve tanımlamaları AB'nin savunma, güvenlik ve dış politikasında sıkça yer almaktadır (Yavaş, 2016:147). AB, farklı güç alternatiflerine sahip olarak mevcut kapasitesini farklı biçimlerde kullanabilme imkânına sahiptir. AB'nin sahip olduğu güç alternatifleri arasında sivil, askeri ve normatif dış politika araçları sayılmaktadır. AB, sahip olduğu bu güç alternatiflerini farklı pozisyonlarda farklı şekillerde kullanarak uluslararası sistemde etkili bir aktör görünümü sergilemeye çabalamaktadır. Ancak henüz AB'nin tam bir entegrasyona ulaşamamış olması, üye ülkelerin bazı alanlarda birlikte ortak hareket etmemesi gibi durumlar AB'nin etkili aktör olma yolunda kullandığı araçların kapasitesini ve kabiliyetini etkileyebilmektedir. Bu kapsamda, AB'nin uluslararası sistemde etkili bir aktör olmasını sağlayan araçlar ile aktörlüğünü zayıflatan araçlar, sivil, askeri ve normatif güç perspektifinden aşağıda tablo ile gösterilmektedir (Aksoy ve Uğur, 2016:214).

Tablo 1. AB'nin Etkili Aktör Olma Yolunda Güç Kapasiteleri

	Sivil Güç	Askeri Güç	Normatif Güç
Etkili	Ticaret, Ortaklık ve İş birliği Antlaşmaları Adaylık Perspektif İnsani Yardımlar	Polis ve Askeri Birliklerin Eğitimi Hukuk Devleti ve Sivil Yönetimin Güçlendirme Misyonoarı İzleme Heyeti Misyonoarı	Demokrasi İnsan Hakları Azınlık Hakları Diplomasi
Orta	Kalkınma Politikası Ekonomik Yardımlar Ekonomik Yaptırımlar	Bariş Koruma Misyonoarı	Sürdürülebilir Kalkınma Çevre Enerji
Etkisiz	Askeri Yaptırımlar	Tek Taraflı Askeri Müdahale Askeri Harcamalar Çatışmaların Önlenmesi	

Kaynak: Aksoy, M. ve Uğur, Ö. (2016). Avrupa Birliği'nin Dış Politikadaki Aktörlüğüne Etki Eden Güç Unsurları: Sivil Güç, Askeri Güç ve Normatif Güç, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 12, Sayı 1, s. 215.

AB'nin tam entegrasyon için gerçekleştirmesi gereken ortak dış politika, siyasal bütünleşme çabalarının doğal sonucudur. Bu çabalar sürekli yükselen bir trende sahip olmasa da Maastricht Antlaşması ile ortak dış politika konusunda kayda değer hukuki düzenlemeler yapılarak kurumsal yapılanmalar gerçekleştirilmiştir. Bu yapılanmalara ilave olarak AB, Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası sistemde somut adımlar atarak aktif roller üstlenmiş, böylece uluslararası sistem içerisindeki rolünü ve etkisini önemli ölçüde artırmıştır. Öyle ki uluslararası sistem içerisinde ulus devletlerin egemenliğinden sonra hiçbir devlet dışı aktör, AB kadar bağımsız roller üstlenmemiş ve etkili olamamıştır. Tüm bunlarla birlikte AB uluslararası sorunlarda henüz beklenen etki ve kapasiteye ulaşamamıştır. Bu durumun en temel nedenlerinden biri AB'nin kendi çok katmanlı yönetim yapısı iken, diğeri ise Avrupalılık kimliğinin henüz tam anlamıyla vücut bulamamış

olmasıdır. Bu iki sorun bir aktör olarak AB'nin uluslararası politikadaki mevcudiyetini, kapasitesini ve kabiliyetini sınırlandıran sorunlar olarak değerlendirilmektedir (Uğur, 2018:79-80).

AB'nin tam entegrasyona giden yolda gerçekleştirmesi gereken siyasal bütünleşmeyi hangi oranda başarabileceğini tahmin etmek kolay değildir. Yakın gelecekte federalistlerin arzuladığı gibi bir "Avrupa Birleşik Devletleri"nin kurulması oldukça zor görünmektedir. Bu doğrultuda çeşitli adımlar atılmakta, kurumlar ve uygulamalar geliştirilmektedir. Her ne kadar bu tarz ilerlemeler gerçekleşse de bir üst kimlik olarak "Avrupalılık", ne üye ülkelerin ulusal kimliğinden daha önemli olabilir ne de onların ulusal kimliğin yerini alabilir. Tüm bunlarla birlikte unutulmamalıdır ki siyasal bütünleşme birliğin uzun vadeli hedefleri arasında yer almaya devam edecektir (Çayhan, 2002:45).

AB, günümüz dünyasında ekonomik bakımdan dünyanın en önemli aktörlerinden biri olmayı başarmıştır. Bununla birlikte artık AB uluslararası politikada da söz sahibi olmaya yönelmektedir. Bir başka ifadeyle "ekonomik dev, siyasal cüce" olarak tanımlanan birlik, "siyasal cüceliği" aşarak küresel bir aktör olma yolunda çabalamaktadır. Bu durumu ortaya koyan en önemli unsur, günümüz itibariye artık bir "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası"ndan (AGSP) bahsedilebilmesidir (Batı, 2018:55). Bir başka ifadeyle AB açısından uluslararası sorunların çözümünde ve küresel politikada etkin, etkili ve güçlü bir sesle konuşan başat bir aktör olmanın yolu tutarlı ve etkili bir AGSP'den geçmektedir. Bu durumun farkına varan AB, 1990'ların sonunda St. Malo ve Köln zirveleriyle AGSP'nin kurumsal yapılanmasını hızla oluşturmaya başlamıştır. Aynı zamanda AB, uluslararası sistem içerisinde aktif roller üstlenmektedir. Dünya genelinde artan terör eylemlerini önleme çabaları, farklı coğrafyalarda yaşanan savaş ve çatışma ortamını sonlandırma çabaları, barışın sağlanmasına dönük faaliyetleri AB'nin küresel sistemde etkili bir aktör olmak için gerçekleştirdiği faaliyetlerden bazılarıdır (Efe, 2007:1). Bununla birlikte AB, ekonomisinin enerji ithalatına olan bağımlılığından dolayı enerji arz güvenliğini sağlamak adına çeşitli girişimlerde bulunmaktadır. Bu kapsamda özellikle East-Med Boru Hattı Projesi ön plana çıkmaktadır (Örselli ve Babahanoğlu, 2019:395). Ancak Türkiye'nin 2019 yılında Libya'nın Ulusal Mutabakat Hükümeti ile yapmış olduğu Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Anlaşması neticesinde AB'nin projesi engellenmiştir. AB, Türkiye'nin bu girişimini yasadışı olarak değerlendirmesi ve tartışmaya açması rağmen anlaşmanın BM tarafından tescillenmesini engelleyememiştir.

Günümüzde AB, ekonomik açıdan süper güç olarak tanımlanmakla birlikte birlik bağlamında askerî açıdan istenilen düzeyde başarılı değildir. AB her ne kadar birlik düzeyinde askerî açıdan hedeflenen bir düzeyi yakalayamasa da üye ülkelerin askeri güçleri tek tek toplandığında ortaya muazzam bir askeri güç çıkmaktadır. Birliğe üye ülkeler uzun yıllardır dünyanın farklı coğrafyalarında çeşitli askeri operasyonlar gerçekleştirmektedir. Bu maksatla Aralık 1999 AB Helsinki zirvesinde 2007 yılına dek 60bin'i operasyonel olmak üzere toplamda 180bin kişilik bir Avrupa Acil Müdahale Gücü (AAMG) kurulmasına karar verilmiştir. AGSP çerçevesinde 1 Ocak 2003'te Bosna'da AB Polis Gücü, 2003'te Makedonya AB Askeri Operasyonu Concordia, 2004'ten itibaren Bosna'da NATO'dan görevi devralan EUFOR Althea, 2008'den itibaren Kosova'da EULEX Kosovo, Afrika'da 2003 seçimlerinde AB Demokratik Kongo Cumhuriyeti Askeri Operasyonu (Artemis) basta olmak üzere Afrika'da 5, Balkanlar ile Ortadoğu'da üçer, Kafkasya ve Asya'da birer olmak üzere toplamda bu 13 operasyonla yapı adeta küresel bir ağ şeklinde büyümek istemektedir (Aydın, 2019:719-723). Bu gelişmeler AB'yi eksik kapasitesi olan siyaset ve askeri bakımdan daha güçlü olmaya zorlamaktadır.

AB, ekonomik ve siyasal bütünleşme yolunda ciddi mesafeler olsa da, kendi ordusunun olmayışı, ortak dış politika, güvenlik ve savunma politikası oluşturamaması birliği kendini koruma noktasında zayıf düşürmektedir. AB, üye ülkelerini korumaya dönük çeşitli ekonomik ve siyasal tedbirler olarak politikalar üretmektedir. Ancak dünyada yaşanan gündem ve güç değişimleri bu

politikaların etkisini azaltmaktadır. Birlik içerisinde yaşanan siyasal sorunlar birliğin geleceğini tartışmaya açmaktadır. Özellikle İngiltere'nin birlikten çıkma kararı alması, İtalya'nın aynı yönde birlikten çıkma tehditleri, Fransa ile Almanya'nın kendi kararlarını diğer üye ülkelere birliğin kararımış gibi dayatması gibi yaşanan görüş ayrılıkları ve siyasal sorunlar bu tartışmaların şiddetini artırmaktadır (Akbaş, 2016:844).

Birlik üyesi ülkelerin askeri güçlerinin toplamı her ne kadar muazzam bir güç olarak görünse de bu güç ABD ile kıyaslanabilecek kadar büyük değildir. Bu bağlamda AB, sahip olduğu bu gücü diğer ülkeleri değişime yönlendirmek için değil de değişim için örnek olarak nüfuz etmek anlamında kullanmaktadır. Bu yönüyle AB, küresel bir model olarak dört temel özelliği bünyesinde taşımaktadır. Bu özelliklerden ilki uluslararası sistemin anarşik yapısı içerisinde realistlerin argümanlarını reddederek idealizmin argümanlarını esas almasıdır. İkincisi tek taraflılıktan ziyade çok taraflılığı savunmaktadır. Üçüncüsü askeri güç kullanımından ziyade sivil güç kullanımı ön plandadır. Son olarak AB'nin Kant'ın "edebi barış" düsturunu temel alan bir barış ve istikrar projesi olmasıdır (McCormick, 2015:490-492).

Bugün ekonomik, siyasal ve diplomatik anlamda AB hatırı sayılır bir güce ulaşmış bulunmaktadır. Kendini küresel aktör olarak tanımlayan AB'ye göre kalkınmanın temel argümanlarından biri de güvenlidir. Bu noktada AB, coğrafyası üzerinde herhangi bir savaş ihtimalini ve yine üye ülkelere herhangi birine karşı gerçekleştirilebilecek bir saldırının şu anki şartlar altında mümkün olmadığını savunmaktadır. Ancak AB kendi kontrolü dışında oluşabilecek herhangi bir bölgesel ve/veya küresel problemlerin istikrarsızlığı da beraberinde getireceğini öngörmektedir. Bu kapsamda oluşacak olan bölgesel istikrarsızlıklar kendi güvenliğini de olumsuz etkileyecektir. Bir başka ifadeyle AB'nin güvenliği, güvenli bir dünyanın oluşumu ile mümkün hale gelmiştir (Gürkaynak, 2011:818).

Bir aktörün etkin ve güçlü bir aktör olarak değerlendirilebilmesinin ölçütlerinden birisi de çatışma ve kriz süreçlerinin şekillenmesindeki rolleri üzerindedir (Koçak, 2015:11). AB'nin etkili bir aktör olup olmadığı hususu gerek kendi kıtasında gerekse de yakın veya uzak coğrafyalarda yaşanan kriz ve çatışmalar karşısındaki tutumu üzerinden sınanmaktadır. Waltz, AB'nin Soğuk Savaş dönemindeki ilerlemesini uluslararası yapının değişmesine, çift kutuplu olmasına bağlamıştı. Soğuk Savaşın sona ermesi yapıyı bir defa daha değiştirmiş, çift kutuplu yapının iki önemli aktöründen birisi sahnedan çekilmiştir. Bu yapı değişikliğinin, daha etkin bir aktör olabilmesi için AB'ye bir defa daha, farklı bir düzeyde alan açma imkânı sunduğu yönünde bir değerlendirme yapmak mümkündür.

AB'ye küresel bir aktör olma yolunda imkân tanıyan alanlardan bir diğeri de Doğu Akdeniz'de yaşanan enerji odaklı çatışma ihtimalinin varlığıdır. Bölgenin ticari, kültürel ve tarihsel özellikleri küresel ve bölgesel aktörler arasında yaşanacak çatışma ihtimalini artırmaktadır. Bölgenin ekonomik ve politik kontrolü, enerjide dışa bağımlı olan AB ülkelerine kayacak birtakım sorunları gün yüzüne çıkarabilir. Bu bağlamda AB'nin izleyeceği politikalar küresel bir problem olan enerji alanında aktörlüğünü pekiştirebilme özelliği taşıdığı gibi süreç içerisinde aktif bir rol üstlenmemesi ya da aldığı kararları diğer aktörlere kabul ettirememesi bu duruma engel olabilir.

Soğuk Savaş döneminin sona ermesi Doğu Avrupa ve Balkanlarda önemli sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Bazı ülkelerin devlet yapılarında, sınırlarında ve rejimlerinde değişiklikler gerçekleşmiştir. Bu süreçte tam da Avrupa'nın ortasında, Balkanlarda, Bosna Hersek'te 1992'den 1995'e kadar süren bir sıcak savaş vuku buldu (Özgöker ve Batı, 2017:31). Ancak hem savaşın yaşandığı coğrafya ile yakınlığı hem de önemli bir aktör olması nedeniyle, uluslararası toplumun ve bölge halklarının, AB'den çatışmaları durdurması yönündeki beklentilerini karşılayamadı (Demirtaş, 2018:179). Çatışmalar ABD öncülüğünde NATO müdahalesi ile sona erdirilirken, savaşı sona erdiren Dayton Barış Anlaşması'nın imzalanmasında da yine ABD önemli bir rol üstlenmiştir

(Yapıcı, 2007:9). Anlaşma sonrası dönemde de her ne kadar Balkan ülkelerinin Birliğe üye olmaları noktasında potansiyel imkân sunulmuş olsa da etkin bir süreç yürütülemediğini söylemek mümkündür (Ekinci, 2014:42).

Putin'in iktidara gelmesiyle birlikte Rusya; politik ve askeri olarak toparlanmaya, uluslararası sistemde etkisini artıran bir aktör olmaya başlamıştır. 2008 yılında Gürcistan ile Osetya arasında başlayan gerginlik hızlı bir şekilde Rusya ile Gürcistan arasında bir savaşa dönüşmüştür. Bu durum her ne kadar bölgesel bir çatışma olarak görünüyorsa da özünde Gürcistan'ın Avrupa ve Atlantik sınırları içerisinde yer almak ve Batı ile bütünleşmek istemesinden kaynaklanmaktadır. Benzer şekilde Avrupa ve Atlantik'in de Gürcistan'a kadar genişlemeyi arzu etmesini bu kapsamda değerlendirilmektedir. Rusya ve Gürcistan arasında 5 gün gibi kısa süren savaş AB'yi rahatsız etmiş, Gürcistan'ın toprak bütünlüğü vurgusu yapılmıştır. AB ülkeleri arasında farklı yaklaşım ve beklentiler ortaya çıkmıştır. Bazı ülkeler sert tepki ve Rusya'ya yaptırım beklentisi içerisinde olurken AB'nin büyük ülkeleri Rusya ile gerginliği artırmayı arzu etmemişlerdir. Dolayısıyla AB kendi kurumları ve mekanizmaları ile ortak bir tutum belirleyememiştir. Gürcistan ve Rusya çatışması, AB'nin dönem Başkanı Fransa'nın arabuluculuğu ile çözülmüştür. Ancak bu girişimde Sarkozy'nin kişisel rolü oldukça büyük olmuştur (Oğurlu, 2010:106-111). Sonuç itibarıyla Rusya politik olarak istediğini almış hem Gürcistan hem Batı birbirlerine karşı olan arzu ve beklentilerini ertelemek zorunda kalmışlardır.

Ukrayna, her ne kadar BDT üyesi olsa da yüzünü AB'ye çevirmiş ve Rusya'ya karşı denge politikası tercih etmiş bu tercihleri ekonomik verilerine de yansımıştır. 2010 yılında gerçekleşen iktidar değişikliği sonrası Cumhurbaşkanı Yanukoviç'in Ukrayna'nın yönünü Rusya'ya çevirmesine Ukrayna muhalefeti tepki göstermiş, Kasım 2013'te başlayan olaylar sonrasında, Şubat 2014'te üniformalı ve silahlı kişiler Kırım Parlamentosu'nu ve Başbakanlık binasını ele geçirmiş, bunun üzerine Rusya askerleri müdahale ile sürece dâhil olmuştur. Mart 2014'te yaptırılan referandum ile Kırım ve Sivastopol Ukrayna'dan ayrılarak Rusya'ya bağlandığı ilan edilmiştir. Bu gelişmeleri pek çok devletin yanı sıra AB'de uluslararası hukuka aykırı olduğu gerekçesiyle kabul edilemez olarak değerlendirmiştir. Yine pek çok devletle birlikte AB'de ekonomik ve politik yaptırım seçeneklerini gündemine almıştır. Yaptırımların uygulanması söz konusu olduğunda ise yine AB içerisinde uyum problemi ortaya çıkmıştır. AB'nin büyük aktörleri Almanya bu yaptırımların etkisiz ve gereksiz olduğunu ileri sürerek isteksiz davranmıştır. Rusya da müteakabil adımlar atmıştır. AB ile Rusya arasındaki karşılıklı bağımlılık, AB'nin Rusya'ya enerji bağımlılığı karşılıklı adımları belli bir düzeyde durdurmuştur. Ancak AB'nin aldığı kararlar ve attığı adımlar Kırım konusunda Rusya'ya geri adım attıramamıştır (Semercioğlu, 2016:190-198).

Gerek 11 Eylül Saldırıları gerekse 2004 Madrid ve 2005 Londra saldırıları sonrasında terörizm olgusu, küresel ölçekte daha yüksek sesle konuşulma, küresel bir tehdit olarak gündeme gelme ve küresel ölçekte iş birliği ile daha güçlü mücadele edilme zemini kazandı. Buna bağlı olarak AB'nin gündemine de terörle mücadele konusu güçlü bir şekilde girdi. Her ne kadar 1976'da Terörizm, Radikalizm, Aşırılık ve Siyasi Şiddet (TREVI) Grubu polis ve istihbarat konularında müzakere ve iş birliği için forum şeklinde adım atılmış, 1977'te ise Terörün Yok Edilmesi Üzerine Avrupa Konvansiyonu (The European Convention on the Suppression of Terrorism) çalışma grubu oluşturulmuş olsa da daha önemli somut adımlar, 1990'lı yıllarda olmuştur. INTERPOL benzeri bir teşkilatın AB içerisinde EUROPOL adıyla kurulması için teklif 1991 yılında gelmiş, 1992 Maastricht Sözleşmesi ile karar verilmiş, ancak faaliyete başlaması 1999 yılını bulmuştur. EUROPOL'ün tam faaliyete geçebilmesi için tüm üyelerin sözleşmeyi imzalaması gerekliliğine bağlı olması ve sürecin 1999'da ancak tamamlanabilmiş olması sürecin yavaş ilerlemesinin göstergesi olması bakımından önemli bir ayrıntıdır. AB açısından burada iki farklı tablo ortaya çıkmaktadır. Bir yandan terörle mücadelede adımlar atılması, kurumlar teşekkül ettirilmesi bağlamında olumlu sonuçlar alınmaktadır. Ancak diğer yandan koordinasyon arzu edilen düzeyde

sağlanamamaktadır. Bilgi, istihbarat paylaşımı ve yargısal iş birliğindeki aksaklıklar işleri ve işleyişi zorlaştırmaktadır (Altun, 2016:107-108).

Orta Doğu, Akdeniz ve Kuzey Afrika bölgesi AB için stratejik değere sahip bir coğrafya olarak AB'nin sürekli ilgi alanında yer almıştır (Ayaz, 2013:85). Arap Baharı sürecinde ve sonrasında AB, birlik olarak stratejik kararlar almakta yine zorlanmış, krizlerde yaşanan bölünmüşlük yine tezahür etmiş, Birliğin büyük ülkeleri kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmeyi tercih etmişlerdir. Bu süreçten sonra bölge ülkelerine AB'nin yardımları da yetersiz kalmıştır. Süreç içerisinde AB'nin demokrasi gibi temel değerlerinin bölge ülkelere yönelik politikalarda göz ardı edildiği, farklı ülkelerde farklı saiklerle otoriter rejimlerden yana olduğu da görülmüştür. AB'nin süreçteki tutarsız politikaları nedeniyle AB'ye ve üyesi ülkelere güvensizlik artmıştır. Özellikle göç gibi insani konularda dahi güvenlik kaygılarına fazla vurgu yapması AB'yi daha fazla eleştirilir hale getirmiştir (Dinç, 2018:24-26). Öyle ki AB ülkelerinin göç konusunda zaman zaman ikircikli bir tutum içerisinde oldukları yadsınamaz bir gerçektir. Ancak AB ülkelerinin çok kültürlü oluşu bu konuda ortaya çıkan olumsuzlukları ortadan kaldırma konusunda en önemli avantajlardan biridir. Bu kapsamda Avrupa'ya göç eden insanların ekonomik, bilimsel ve sosyal katkılarıyla barışı inşa etme noktasında üstlendikleri roller örnek olarak verilebilir.

AB'nin küresel bir aktör olma yolunda zayıf yönlerinden bir diğeri de 2019 Aralık ayında Çin'de görülen ve dünyayı etkisi altına alan Covid-19 küresel salgını karşısında sergilediği duruştur. Üye devletler birlik halinde hareket edememiş, her biri kendi kaderine terk edilmiştir. Özellikle birlik içerisinde İtalya'da yaşanan yıkıcı görüntülere birliğin diğer üyeleri gerekli desteği ve yardımı gerçekleştirmemiştir. Bu durum İtalya'nın tepkilerine neden olurken, ana muhalefet partisi lideri Matteo Salvini AB'yi "Yılanlar ve Çakallar Mağarası" olarak nitelendirmiştir. Sosyal ve ekonomik hayatta ortaya çıkan bir sağlık krizini yönetemeyen AB'de süreç içerisinde "koronatahvil" çıkarılması için yapılan girişimler birliğin kuzey ülkeleri tarafından engellenmiştir. Bu durum birliğin sağlık gibi en önemli konularda bütünlük sağlayamadığı ve salgın sonrası İtalya'nın yönünü birlikten çevireceği sinyallerini de vermektedir.

5. Sonuç

AB kurumsal olarak her ne kadar son yüzyılın ürünü olsa da düşünsel temelleri yüzyıllarca geçmişe uzanan bir birliktir. Düşünürlerin temellerini attığı birlik fikri, sonraları toplumsal ve siyasal tabanda makes bularak ete kemiğe bürünmüştür. Önceleri Kömür ve Çelik Topluluğu olarak vücut bulan birlik, dinamik bir yapı kazanarak siyasal bir birlik haline dönüşmüştür. Birlik, ortak ekonomik standartların yanında, ortak dış politika, güvenlik ve değerler dünyasına sahip olma yolunda gün geçtikçe ilerlemektedir. Birliğe eklenmeye çalışılan askeri boyutun örgütü bir üst aşamaya taşıma potansiyelinin olduğu ifade edilebilir. ABD'nin daha baskın olduğu NATO'dan daha bağımsız hareket edebileceği savunma kapasitesi oluşturabilmesi AB'nin daha etkili bir küresel aktör olabilmesine önemli bir ivme katacaktır. Ortak dış çıkarlarda uzlaşma bağlamında üye ülkeler arası ilişkilerin derinleşmesi AB'yi daha güçlü kılacaktır. Mevcut yapı ve anlayış, Birliği ilgilendiren, etkileyen kriz ve çatışma durumlarında ortak politika belirlenmesi ve uygulanmasında güçlükler ortaya çıkarmakta bu durum ise güçlü ve etkili bir aktör olma koşullarını, potansiyelini zedelemektedir.

AB, uluslararası toplumun ortak değerleri olarak ifade edebileceğimiz insan hakları, demokrasi, hukukun üstünlüğü, barış vb. değerleri, ABD ile birlikte dünyaya yayma gayreti içinde olması, bu değerlerin de Avrupa üzerinden olduğu da kabul edilerek önemli ölçüde rağbet bulması, ona küresel ölçekte bir yumuşak güç imkânı ve alanı sunmaktadır. Bu husus küresel aktörlük itibarıyla önemli bir avantaj sağlamaktadır. Benzer şekilde ekonomik dev olarak nitelendirilebilecek ekonomik yapısı da küresel çapta aktör olabilme kapasitesine sahiplik göstergesi taşımaktadır.

AB'nin ABD ve Rusya gibi devlet türü aktörlere nazaran daha farklı bir yapıya sahip olması, birlik olarak bir entegrasyona dayanması, pek çok konuda tam entegrasyonu başarıyla sağlaması, ancak bununla birlikte özellikle çatışma ve kriz konularında etkin ve ortak hareket edebilme kapasitesine erişmemiş olması birliğin potansiyelinin altında eksik kapasiteyle işlemesi sonucunu doğurmaktadır. Bu durum AB'nin yumuşak karnı veya küresel aktör olmada zayıf yönü olarak nitelenebilir. Bu bağlamda birliğe askeri boyutun eklenmesi kritik önemi haizdir.

AB, uzun bir zamandır sivil ve normatif bir güç olarak tanımlanmaktadır. Ancak son zamanlarda küresel krizlerde uluslararası kimliği ve rolü ile ilgili görevleri yerine getirmekte zorluk çektiği yönünde eleştiriler dile getirilmektedir. Birliğin küresel krizlerde rol alma çabaları öncelikle üye ülkelerin kendi ulusal çıkarlarına tabidir. Bu durum AB'yi ulusal çıkarlar karşısında ikinci plana atmaktadır. Çünkü küresel sorunlarda AB'nin tek bir ses olabilmesi üye devletler tarafından sağlanacak olan kaynaklarla ilişkilidir. Bu ise genellikle öngörülemeyen ulusal politikalar ile şekillenmektedir. İngiltere gibi büyük bir aktörün Birlikten ayrılması, mevcut aktörler arası farklı uyum düzeyinin bulunması ve böylece uyumsuz derinleşmeye sahip bulunması, kendi içerisinde doğu-batı, kuzey-güney, sağ-sol bölünmesi de birliğin küresel aktör olabilmesi yönündeki engelleri ya da zayıf yönleri olarak ifade edilebilir.

Bütün bunların sonucunda, gerek disiplin içinde aktör olgusu etrafındaki tartışmalar, gerekse uluslararası toplumun değerleri ve ekonomik kapasitesi yönleri göz önüne alındığında AB, küresel bir aktör olarak nitelendirilebilir. Her ne kadar eksiklikleri olsa da temsil ettiği idealist değerler ile ekonomik kapasitesi AB'yi küresel bir aktör olarak politik, sosyal ve ekonomik rollerde bulunabilme imkân ve kabiliyetini sağlamaktadır. Ancak küresel sorunlara yönelik, özellikle çatışma ve krizler söz konusu olduğunda ortak bir dış politika izleme, birlikte hareket edebilme yeteneği ve askeri boyutunun eksik kalması gibi nedenler daha etkin bir küresel aktör olabilme kapasitesi önünde aşılması gereken engeller olarak durmaktadır.

Kaynakça

- Akbaş, Z. (2011a). ABD'nin Ortadoğu Politikalarının Sürdürülebilirliği ve Ortadoğu'da Güç Mücadelesi, *History Studies*, ABD ve Büyük Ortadoğu İlişkileri Özel Sayısı, ss. 1-8.
- Akbaş, Z. (2011b). *Irak Sorununun Uluslararası Boyutu ve Türkiye*, Ankara: Barış Kitap.
- Akbaş, Z. (2016). Avrupa'nın Güvenlik ve Sosyal İstikrarına Türkiye'nin Katkısı: Sığınmacı Sorunu Örneği, *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, International Congress Of Management Economy And Policy Özel Sayısı, ss. 841-849.
- Akdağ, Z. ve Ekici, S. (2017). Avrupa Birliği'nin Uluslararası Politikada Etkili Olma Aracı: Yumuşak Güç, *Birey ve Toplum Dergisi*, 7(2), ss. 33-64.
- Aksoy, M. ve Uğur, Ö. (2016). Avrupa Birliği'nin Dış Politikadaki Aktörlüğüne Etki Eden Güç Unsurları: Sivil Güç, Askeri Güç ve Normatif Güç, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(1), ss. 213-228.
- Alım, E. ve Aksu, F. (2019). Rusya Liderliğinde Bir Güç Merkezi Olarak Avrasya Ekonomi Birliği, *Uluslararası Siyaset Bilimi ve Kentsel Araştırmalar Dergisi*, Cilt 7, Özel Sayı, ss. 1-22.
- Altun, A. (2016). AB'nin Kurumsal ve Yasal/Hukuki Açından Terörle Mücadele Politikaları, *International Journal of Academic Value Studies*, 6(2), ss. 107-116.
- Ataman, M. (2003). The Impact of Non-State Actors on World Politics: A Challenge to Nation-States. *Alternatives: Turkish Journal of International Relations*, 2(1), ss. 42-66.
- Ataman, M. ve Öztürk, M. (2016). Uluslararası Örgütlerin Devlet-İçi Çatışmalara Müdahale Edip Etmemesini Belirleyen Faktörler, *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 33(2), ss. 103-135.

- Ayaz, E. (2013). Arap Baharı Sonrası Dönemde Avrupa Birliği'nin Ortadoğu ve Akdeniz Politikalarının Geleceği ve Türkiye'nin Rolü, *Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), ss. 60-87.
- Aydın, E. (2019). AB'nin Güvenliği ve Türkiye'nin Rolü: NATO Füze Kalkanı Projesi, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 7(16), ss. 719-735.
- Batı, G.F. (2018). Küresel Denklemden Avrupa'nın İç ve Dış 'Birlik' Güvenliği: Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası, *Arel Ekonomi Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(1), ss. 53-60.
- Bölme, S.M. (2012). Soğuk Savaş'ta NATO-ABD-Türkiye Üçgeninde Askeri Üsler: Süreklilik ve Değişim, *Uluslararası İlişkiler*, 9(34), ss. 51-71.
- Çayhan, B.E. (2002). Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ve Türkiye, *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, 3, ss. 42-55.
- Çiftçi, K. (2009). Soğuk Savaş Sonrasında ABD: "Rıza"ya Dayalı "Hegemonya"dan "İmparatorluk" Düzenine, *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(10), ss. 203-219.
- Demirtaş, B. (2018). AB'nin Dönüştürücü Gücü ve Batı Balkanlar'da Demokratikleşme Süreci: Başarılanlar ve Başarısızlar İçinde Baykal, S., Akgül Açıkmeşe, S., Akçay, B. ve Erhan, Ç. (Der.), *Hukuki Siyasi ve İktisadi Yönleriyle Avrupa Bütünleşmesinde Son Gelişmeler ve Türkiye- AB İlişkileri*, ss. 179-210. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Deniz, Y. (2014). Çin'in Ekonomik Dönüşümü Ve Üçüncü Dünya, *Bariş Araştırmaları Ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 2(2), ss. 68-85.
- Dinç, C. (2018). Avrupa Birliği'nin ve Üç Büyük Üyesinin Arap Baharı'na Yaklaşımları, *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(2), ss. 1-33.
- Doğan, F. (2012). Küreselleşme Tartışmaları ve Bir Aktör Olarak Devletin Gücü, *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 12(24), ss. 81-104.
- Efe, H. (2007). AB'nin 'Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası' Oluşturma Çabaları, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(2), ss. 1-31.
- Ekinci, M.U. (2014). *Bosna Hersek Siyasetini Anlama Kılavuzu*, İstanbul: SETA Yayınları.
- Friedrichs, J. (2004). *European Approaches to International Relations Theory: A House With Many Mansions*, New York: Routledge.
- Gökçalp Kutlu, A. ve Yeniciler, Z.S. (2018). Normatif Bir Güç Olarak Avrupa Birliği, *Social Sciences Studies Journal*, 4(18), ss. 1605-1610.
- Gül, M. (2007). Aktör İçinde Kardeş, Ş. ve Balcı, A. (Ed.), *Uluslararası İlişkilere Giriş*, İstanbul: Küre Yayınları.
- Güneş, E. (2009). Yeni Yüzyıldaki Çin-Amerika Rekabeti, *Toplum ve Demokrasi*, 3(7), ss. 175-188.
- Gürkaynak, M. (2011). Angela Merkel'in Çağrısı: AB İçin Ortak Bir Avrupa Ordusu İçinde Dilek, Z., Akbulut, M., Arda, Z.C., Bağlan Özer, Z., Gürses, R. ve Karababa Taşkın, B. (Ed.), 38. *ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi Tam Metin Bildiriler Kitabı*, ss. 807-820, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Gürkaynak, M. ve Yalçın, S. (2009). Uluslararası Politikada Karşılıklı Bağımlılık ve Küreselleşme Üzerine Bir İnceleme, *Uluslararası İlişkiler*, 6(23), ss. 73-92.

- Halidov, İ. (2015). Çok Kutuplu Dünya Sistemi İçin Rusya'nın Desteklediği Bölgesel ve Uluslararası Örgütler, *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, 51, ss. 332-345.
- Hanegraaff, M., Vergauwen, J. ve Beyers, J. (2020). Should I Stay or Should I Go? Explaining variation In Nonstate Actor Advocacy Overtime In Global Governance, *Governance International Journal of Policy Administration And Institutions*, 33(2), ss. 287-304.
- Kaya, S. (2008). Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivist Yaklaşımlar, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63(3), ss. 83-111.
- Kegley, C.W. (2009). *World Politics: Trend and Transformation*, USA, Belmont: Wadsworth Cengage Learning.
- Koçak, M. (2015). *Bölgesel Çatışmadan Küresel Krize Doğu Ukrayna*, İstanbul: SETA Yayınları.
- Mc Cormick, J. (2015). *Avrupa Birliği Siyaseti*, Özsel, D. (Çev), Ankara: Adres Yayınları.
- Nye, J. ve Keohane, R.O. (1971). Transnational Relations and World Politics, *International Organization*, 25(3), ss. 329-349.
- Oestreich, J.E. (2011). Intergovernmental Organizations in International Relations Theory and as Actors in World Politics İçinde Reinalda, B. (Ed.), *The Ashgate Research Companion to Non State Actors*, ss. 161-172, USA Burlington: Ashgate Publishing.
- Oğurlu, E. (2010). Ağustos 2008 Rusya-Gürcistan Savaşı Çerçevesinde Avrupa Birliği'nin Güney Kafkasya Politikası, *Avrasya Etüdüleri Dergisi*, 38(2), ss. 99-127.
- Örselli, E. ve Babahanoğlu, V. (2019). Doğu Akdeniz'de Açılmaya Çalışılan Pandoranın Kutusu: Enerji Kaynaklarından Alan Hâkimiyetine Uzanan Ekonomi Politik Hesaplar, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar*, 12(66), ss. 387-400.
- Özgöker, U. ve Batı, G.F. (2017). Avrupa Birliği'nin Balkanlar Genişlemesi ve Balkan Ülkelerinde 'Barış ve Refaha' Katkıları, *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 3, ss. 28-36.
- Russet, B.M., Starr, H. ve Kinsella, D.T. (2010). *World Politics: The Menu for Choice*, USA, Wadsworth: Wadsworth Cengage Learning.
- Semericioğlu, H. (2016). Ukrayna Krizi Bağlamında AB-Rusya İlişkilerinin Ekonomi Politikası, *EUL Journal of Social Sciences*, VII(II), ss. 188-202.
- Smith, S. (1997). The Self-Images of A Discipline: A Genealogy of International Relations Theory İçinde Booth, K. ve Smith, S. (Ed.), *International Relations Today*, ss. 1-37, Cambridge: Polity Press.
- Sönmezoğlu, F. (2005). *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*. İstanbul: Filiz Kitapevi.
- Şeker, C. (2012). *Uluslararası İlişkiler Teorilerinin Fasıit Dairesi Devlet: Bağımlılık Kuramları Örneği*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şeren Güler, B. (2011). Küreselleşmenin Merkezi Aktörlerinden Biri Olarak Avrupa Birliği, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 10(2), ss. 47-62.
- Terzi, Ö. (2014). Avrupa Birliği'nin Dış Politikası: Varoluş Tartışmasından Etkinliğin Sorgulanmasına İçinde Sönmezoğlu, F. ve Bayır, Ö.E. (Der.), *Dış Politika Karşılaştırmalı Bir Bakış*, ss. 541-565. İstanbul: Der Yayınları.

- Turan, S. (2008). Değişen Dengeler Işığında Orta Asya'daki Küresel Ve Bölgesel Güç Odakları Üzerine Bir İnceleme, *Social Political and Economical Search in Central Asian Societies*, ss. 858-873.
- Uğur, Ö. (2018). Uluslararası Sistemde Avrupa Birliği'nin Aktörlülüğü: Ortak Dış ve Güvenlik Politikasının Etkisi, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 58, ss. 70-82.
- Waltz, K.N. (2015). *Uluslararası Politika Teorisi*, Binatlı, O. (Çev.), Ankara: Phoenix Yayınları.
- Weenink, A. (2001). The Relevance of Being Important or the Importance of Being Relevant? State and Non-state Actors in International Relations Theory İçinde Arts, B., Noortmann, M. ve Reinalda, B. (Ed.), *Non-State Actors in International Relations*, ss. 79-92, England, Burlington: Ashgate Publishing Limited.
- Yapıcı, M.İ. (2007). Bosna Hersek'te Gerçekleştirilen Askeri Müdahalenin Uluslararası Hukuktaki Yeri, *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*, 2(8), ss. 1-24.
- Yavaş, G. (2016). Avrupa Birliği ve Suriye İç Savaşı İçinde Yalçın, H.B. ve Duran, B. (Ed.), *Küresel ve Bölgesel Aktörlerin Suriye Stratejileri*, ss. 130-148, İstanbul: SETA Yayınları.
- Yılmaz, E. S. ve Uğurlu, Y. (2013). Bölgesel Güç Olarak Avrupa Birliği ve Dış Politika, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 12(2), ss. 81-104.